

odbylý jednorocní noviciát v témž ústavu a stáří 16 roků; slavné sliby mohou býti složeny teprve za 3 léta po jednoduchých. Složení slibů sluje též vyznáním (professio), a ten kdo slib skládá, nazývá se odtud professus. Okolnost, že professi přijímají též duchovní svěcení (viz čl. Duchovenstvo), jak se to dnes většinou děje, nemá zvláštního vlivu na postavení, jehož professi nabyli. Z jurisdikce diecesálního biskupa jsou řády ve všech vnitřních t. j. řádových záležitostech vyňaty (eximovány) a podléhají jen svému představenému, jich vnější činnost, najmě správa duší, podléhá však biskupovi, a ústavy ženské jsou vůbec pod jeho dohledem. Nejvyšší instancí pro sporné případy je římská congregatio episcoporum et regularium.

III. Přehled mužských řádů dle nynější oficiální obvyklé klassifikace.

1. Řeholní kanovníci (dle řehole sv. Augustina): a) z Lateránu (v Rakousku na př. v Klosterneuburce, ve sv. Florianu, v Herzogenburku a j.). b) Premonstráti (na př. na Strahově v Praze, v Teplé, v Neureischi, Gerasu, Wiltenu a j.). c) Sv. Kříže.

2. Mníšské řády; z těch nejznámější: řečtí Basiliani (rusínští v Haliči), rumunští v Sedmíhradech, Benediktini s mnohými kongregacemi (na př. Beurounskými a Emauskými v Praze zastoupeni) a slavnými ústavu v Melku, Kremsmünsteru, Göttweihu, Saitenstettenu, Admontu, Rajhradě, sv. Marketě, Broumově a j.); Cisterciáti (na př. v Oseku, ve Vyšším Brodě, Sv. Kříži, v Lilienfeldu, Zwettlu a j.); Trapisté, Kartouzští atd.

3. Mendikanté: Dominikáni, Františkáni (odvětví: Observanti, Konventuálové neb Minorité, Kapucíni a j.); Augustini-eremité, Karmelitáni, Serviti, Milosrdní bratři atd.

4. Řeholní klerikové: Theatini, Barnabité, Jesuité, Piaristé etc. Kromě těchto 4 tříd vlastních řádů jsou ještě:

5. Duchovní řádové rytířští: řád německých rytířů (s náčelnictvím v Rakousku), Johannité nebo Maltáni (s priorátem v Praze a j.), křižovníci s červenou hvězdou (sídlo generálního velmistra v Praze).

6. Duchovní společenstva neb kongregace ve velkém počtu; mezi nimi Lazaristé, Redemptoristé neb Liguoriani, Passionisté, Maristé a řada jiných společenstev, hlavně za účelem zahraničních misí.

7. Náboženské ústavy (laická společenstva), mezi nimi Alexiani a křesťanští školní bratři jsou nejznámější. (Viz čl. Kláštery.)

Řeky.

I. Z á s a d y v š e o b e c n é.

Ve středověku osobovali si zaměpánové právo ochrany řek podobně jako silnic a požadovali na všech osobách provozujících plavbu po veřejných vodách, jakož vůbec i na obchodních lodích cla a dávky; ponenáhlu vytvořila se zásada, že větší řeky jsou předmětem výsostních práv zaměpánů. Leč zásada tato nenabyla všeobecného průchodu a uznání, obmezujíc se ve většině zemí tu více tam méně na zeměpanské právo vrchního dozoru nad používáním řek. Brzy ujalo se a v zákonodárství přijato bylo stanovisko práva římského, že totiž větší řeky sluší pokládati za res communes omnium. V dalším vývoji pak práva říčního stopovati lze co do používání veřejných řek tyto zásady:

1. Veřejnou jest řeka, jak stanoví právo římské, jejíž pravidelný tok jest stálý (flumen perenne), kdežto dle práva německého jest veřejnou řeka s p l a v n á t. j. způsobila ku plavbě lodí a vorů.

2. Vedlejší ramena řek veřejných spravují se právem řeky hlavní i když se jich ku plavbě nebo plářství neužívá.

3. Vlastnictví k řekám veřejným přísluší státu, užívati řek smí však každý.

4. Ustanovení o používání řek veřejných ku plavbě jsou rázu policie bezpečnostní.

5. Dle práva římského má vyschlé řečiště (*alveus derelictus*) připadnouti u vlastnictví držitelům břehů dle délky jich pozemků až do středu řečiště, kdežto ostrovy vzniklé v řece rozdělí se mezi vlastníky břehů tím způsobem, že čára vedená do středu řeky tvořiti má hranici sousedů na tom i onom břehu pozemek držících.

Ustanovení tato nevešla zcela v zákonodárství nynější.

Dle práva rakouského jsou ostrovy v řekách splavných vyhrazeny státu, pokud pak jde o vody jiné, průchod má předpis § 407 o. o. z. Opustí-li řeka koryto své, mají předkem nárok k opuštěnému řečišti nebo k ceně jeho držitelé pozemků, kteří utrpí škodu novým tokem vody; jinak připadá opuštěné koryto, jakož i vzniklý ostrov, hraničícím držitelům břehů. Opuštěné řečiště stává se samo sebou vlastnictvím držitelů břehů (rozh. ze dne 22. ledna 1884 č. 14938 sb. č. 9850). Vlastníku břehu náleží rovněž i půda, kterou ponenáhlu voda na břeh nanese (§§ 409, 410, 411 o. o. z.)

Obdobná ustanovení shledáváme v »Code civile« a pruském právu zemském.

II. Vody veřejné a soukromé. Příslušná ustanovení vytčena jsou v říšském zákonu ze dne 30. května 1869 č. 93 ř. z. a v zemských zákonech platných pro země korunní; zákony tyto vydány byly v letech 1870—1875 a jsou z velké části téhož rázu. Říšský zákon z r. 1869 vykazuje občanskoprávní předpisy práva vodního, v zemských zákonech přihlíží se k zemědělství a upravují se hlavně s tohoto stanoviska poměry týkající se používání a odvážení vody. V těchto zákonech vyskytují se jednak normy povahy všeobecné, odnášející se na všechny druhy vodstva, jednak ustanovení zvláštní o vodách tekoucích — předkem o řekách. Řeky mohou býti veřejným statkem osob soukromých. Řeky veřejné jsou vlastnictvím státu, a jsouce splavnými náležejí k státním drahám (obchodním) veřejného pospoje. Říšský zákon vodní stanoví (§ 2): »Řeky jsou počínaje tím místem, kde mohou plouti lodí anebo spojené vory, i se svými rameny statkem veřejným a podržují vlastnost tuto i tehdy, nelze-li jich k naznačenému účelu na čas nebo vůbec navždy používati.« § 287 o. o. z. označuje výslovně proudy a řeky jako statek veřejný; proudy a řeky nepozbývají povahy statku veřejného ani tehdy, přejde-li zaměpanským darem celé rozsáhlé území (panství) u vlastnictví třetí osoby (rozh. ze dne 18. září 1860 č. 10589, sb. č. 1194). Ani tím nepomíjí vzpomenutá vlastnost vody jakožto veřejného statku, přináležející-li komusi výlučné právo používati na určitém místě řečiště k zvláštnímu účelu, čímž přerušuje se obecné užívání pro toto místo a účel (rozh. ze dne 29. září 1880 č. 1491 sb. »Budwinski« č. 872). Úplné a neobmezené vlastnictví ku splavné řece nelze si mysliti již po ustanovení § 287 o. o. z., třeba bylo uděleno komusi zvláštním privilegiem (rozh. ze dne 5. dubna 1882 č. 1365). Z doslovu §§ 3 a 5 říš. vod. zák. vyplývá zcela nepochybně, že dokázati se musí soukromá povaha jisté vody ve všech případech, kde nemá se

tekoucí voda považovati za statek neveřejný; důkazu tohoto — straně příslušejícího — nelze nahraditi dovozováním, že jí přísluší vlastnické právo k pobřežním pozemkům nebo k řečišti (rozh. ze dne 24. ledna 1883 č. 1639). Zakládá-li se pozemková kniha a nastane pochybnost, zda určitá voda jest veřejnou či soukromou, povinen jest soudce zjednati si žádoucího svědla o pravém stavu věci, zejména dáti povolanému úřadu správnému příležitost ku včasnému zastání veřejného zájmu; a pak dle výsledků konaného šetření rozhodnouti ve vlastním oboru působnosti, sluší-li zapsati dotyčné vodní parcely do knihovni vložky čili do zvláštního seznamu, ve kterémž vedou se v patrnosti parcely do pozemkových knih nezapsané (rozh. ze dne 6. května 1884, č. 10023 sb. »Gl. U.«). Nesplavné části řek jsou jen potud veřejným statkem, pokud po zákonu nebo z důvodu soukromoprávního někomu nenáleží (§ 3).

Jinak jsou řeky vodami soukromými a jsou příslušenstvím oněch pozemků, kterými, nebo mezi kterými protékají, dle délky břehu jednohokaždého pozemku. Vláda oprávněna jest prohlásiti na základě § 365 o. o. z. za statek veřejný tekoucí soukromé řeky, které jsou splavnými (§§ 1—6 říš. zák.).

III. Obecné užívání řek veřejných.

Řek veřejných užívá se předkem ku plavení lodí a vorů, což upraveno jest plavebními akty, konvencemi, jakož i zákony zvláštními. Soukromé převozy zříditi lze toliko po úředním schválení. Držitelé břehů řek trpěti musí, aby přistáti a upevniti se mohly lodi a vory na místech úředně k tomu určených, po případě kdekoli — nastane-li naléhavá potřeba toho — a nesmí zabrániti přístup na břeh zřízencům vodní policie, konají-li službu (§§ 7—9 říš. vod. zák.).

Vody užívá se obecně dále — beze zvláštních zařízení — k potřebám domácím, k napájení dobytka, k pěstování rostlin, k dobývání písku, ledu atd., pokud šetří se úředních předpisů a není užíváním takovým ohrožen směr vody anebo břehy, ani tím cizí právo porušeno není (§ 15 z. zák. vod.). O způsobu a míře užívání vody veřejné rozhodují úřady správní (rozh. min. orby ze dne 5. ledna 1877 č. 14327). Pokud není na překážku nabyté již právo, jsou úřady státní oprávněny povoliti, aby přezimovaly lodi v některé veřejné vodě, anebo mohou podobnou žádost zamítnouti (rozh. ze dne 11. května 1883 č. 1763).

IV. Zvláštní používání řek veřejných.

Zde uvéstí jest stavby vodní (jmenovitě stroje hnací, zdýmadla), které mají vliv na jakost vody, na běh a výšku vody nebo mohou ohrožovati břeh. Ku stavbám takovýmto potřebí jest předchozího povolení politického úřadu; v listině povolovací stanoviti jest místo, míru a způsob používání vody a mohou se při tom vytknouti podmínky zabezpečující obecné užívání vody a povolení samo může býti uděleno jen na dobu obmezenou. Míra používání vody řídí se jednak potřebou žadatele, jednak přebytkem vody, jenž musí se udržovati zřetelem k proměnnému stavu vody (§§ 16—20 z. z. — viz též čl. »Zdýmadla« a »Právo vodní«).

V. Používání řek soukromých.

V té příčině dlužno rozeznávati, zda protilehké břehy řeky jsou vlastnictvím jedné osoby či osob rozdílných; v onom případě přináležejí vlastníku obou pobřežních pozemků i koryto mezi nimi ležící a může vlastník pozemků dle libosti užívat i požívat vody tekoucí jeho po-

zemkem; v tomto případě ohraničeno jest právo vlastnické obou držitelů té i oné strany přímou čarou vedenou středem koryta rovnoběžně s pobřežím. Vlastníci pobřežních pozemků jsou pak tu oprávněni ku své potřebě odebrati polovinu vody tekoucí kolem jich pozemků.

Tato soukromá práva vlastníků břehů jsou však omezena jednak právy ostatních oprávněných osob, jednak ohledy veřejnými. Tak nesmí se používáním vody zejména znečišťovati neb odváděti na úkor něčí voda, zaplavovati cizí pozemky nebo škodlivá baňiště přítokem vody na cizím pozemku způsobiti. Rovněž nesmí vlastník pozemku libovolně změnití přirozený odtok vody tekoucí jeho pozemky na úkor níže ležícího pozemku a vlastník nižšího pozemku nemá práva zameziti přirozenému odtoku na úkor výše položeného pozemku (§§ 10, 11, 14 říš. vod. zák.). Každé zařízení, jímž má se změnití přirozený odtok vody, vyžaduje nezbytně povolení politického úřadu; pokud se však příhodnost zamýšlené stavby vodní tvrdí nebo popírá z důvodů soukromoprávních, vyhrazeno jest rozhodnutí pořadu práva (rozh. ze dne 23. dubna 1884 č. 878).

VI. Vyvlastnění (viz čl. Expropriace v právu vodním).

VII. Břehy řek.

1. Břehem rozumí se část země, bezprostředně hraničící s nějakou vodou; břehy jsou přirozenou hranicí řečiště (koryta). Ježto množství vody korytem tekoucí se mění a hladina vodní brzy stoupá, brzy klesá, není stejným trvale rozsah řečiště, kterýžto úkaz má nemalý význam pro vlastnické poměry pozemků na břehu ležících; odtud spadají právní poměry v obor tento náležející do práva veřejného a břehy jsou nanejvýš důležitými předměty práva vodního. Avšak právo vodní má jen sporá ustanovení o březích a řečištích a jakousi náhradu za to poskytuje právo občanské. Důvod toho jest ten, že břehy i při vodách veřejných nejsou statkem veřejným, nýbrž vždy vlastnictvím soukromým. Leč byť i vlastnictví břehů pravidelně od vlastnictví vody odděleno bylo, tvoří břehy jediný předmět práva vodního, ježto ustanovení práva vodního tak úzce souvisí s používáním břehů, že i o vlastnických poměrech břehů platí zásady práva vodního. Povinnosti držitelů břehů v právu vodním založené jsou rázu dílem negativního, dílem rázu pozitivního. Nesmíť vlastníci břehů brániti volnému odtoku řeky a nijakého opatření učiniti, jež by bylo na závalu obecnému užívání řeky. Jsou tudíž vlastníci břehů v používání vlastnictví svého podrobeni určitým omezením; majíť zejména za povinnost dopustiti za náhradu přistáti lodím, prováděti zařízení k tomu potřebná, choditi po březích rybářům a pod. Při větších řekách, zvláště při řekách splavných, osobuje si stát vlastnictví břehů — ač-li se nehodí k účelům zemědělským — z toho důvodu, ježto z pravidla účinně chrání břehy.

2. Pobřežní stavby a ochrana břehů.

Držitelé pobřežních pozemků nepodléhají, pokud jde o ochranné stavby prováděné ve smyslu § 413 o. o. z., soukromoprávním omezením. Pokud však podřízení jsou omezením práva veřejného a odkázáni jsou na úřední povolení, stanoviti a posuzovati jest jich práva dle zákonů o právu vodním. Jinak průchod má zásada § 1305 o. o. z. »Kdo užívá svého práva v mezích právem vytčených, není práv za škodu vycházející z toho jinému.« Avšak vlastník břehu povinen jest vymoci si ku všem pobřežním stavbám úředního schválení, ježto by jinak zodpověden byl za škodu třetím osobám stavbou způsobenou. Právo vodní káže však vlastníkům břehů nejen s hle-

diska veřejného a obecního zájmu, nýbrž i v zájmu všech interesentů, zařizovati a chovati břehy v tom stavu, aby cizí práva tím netrpěla, zabránilo se co nejúčinněji nebezpečí povodní a pravidelnému toku řeky nijakým opatřením bráněno nebylo (§ 413 o. o. z.). I jednotlivé řády policie říční ukládají majitelům břehů v zájmu zachování pravidelného toku řeky rozmanité závazky. Nesmí státi se ochranná opatření, kterým by sice vlastník břehu prospěl vlastnímu pozemku, avšak držbu cizí vysadil škodným vlivům zažehnaného živlu vodního. Avšak nelze ničeho namítati proti ochranným stavbám, vzchází-li cizím právům újma a dosavadní škoda jen proto, že uskutečňují se ochranná opatření, bez nichž tato cizí práva byla v postavení výhodném a doposud nebezpečí živlu vodního nebyla vůbec vydána nebo jen v míře praskrovné (rozh. ze dne 31. května 1887, sb. »Budninski« č. 3557). Všechna ochranná opatření, stavby atd. prováděti jest vlastníkům ohrožených neb poškozených pozemků, pokud po právu k tomu nejsou jiné osoby zavázány. Ohroženo li liknavostí dotyčných osob cizí vlastnictví, donutí se přece k potřebným stavbám ochranným na účet těch, od jichž pozemků odvráceno býti má nebezpečí, nebo aspoň dopustiti musí provedení ochranných opatření a přispěti k tomu vedle předpisů práva vodního. Zřídí-li kdo na ochranu vlastního svého pobřežního pozemku u tekoucí vody stavbu nějakou a tím jakkoli zasahuje v právo cizí, nezbytno jest k tomu povolení úřední; nevymůže-li si osoba dotyčná povolení tohoto, jest úřad po zákonu oprávněn odstraniti celou stavbu bez povolení provedenou (rozh. ze dne 15. února 1884 č. 2019).

3. Společné užívání břehů: Dohodnou-li se vlastníci více pobřežních pozemků vedle sebe ležících o společném užívání nebo vedení vody, posuzují se v tom směru pozemky jejich vůči třetím osobám jako celek (§ 14 říš. zák. vod.). Sřítí-li se nějaké ochranné opatření u řeky zbudované, povinni jsou znovuzřídití je všichni ti, jimž náleží nemovitosti a stavby ohrožené, ač-li ze zvláštního důvodu právního nemá závazku tohoto osoba jednotlivá (rozh. ze dne 3. července 1884 č. 2193).

4. Práva držitelů břehů: a) Vlastník pozemku, který odvedl ze soukromé řeky vodu a nespotřeboval ji všecku, povinen jest uvést ji do původního koryta, prve než stihne pozemek cizí, leda že by odvedl vodu nespotřebovanou jiným místem bez újmy ostatních oprávněných (§ 12 říš. vod. zák.).

b) Jsou-li protilehlé břehy tekoucí vody soukromé vlastnictvím různých vlastníků, jsou vlastníci oprávněni dle délky svého pobřežního pozemku k potřebě své nakládati libovolně polovicí vody odtékající, leč že by tu byl jinaký poměr právní odůvodněn (§ 14 říš. zák. vod.). Toto právo vlastníkům protilehlých břehů přiznané na polovici odtékající vody působí nejeden spor a zmatek, ježto dle § 12 má každý vlastník povinnost odvésti nazpět do původního koryta nespotřebovanou zásobu vody; tak ku př. sporno jest, co platí pro ten případ, když leží proti pozemku, z něhož se voda odvádí, více držitelů pozemků, nebo na tom místě, kde se voda odvádí, patří oba břehy sice jednomu držiteli, níže však vlastníkem jest toliko břehu jednoho. Berlínský vrchní tribunál rozhodl v tom smyslu, že když na protilehlém břehu před místem odvedení vody počíná cizí pozemek, musí se držiteli jeho k dispozici zůstaviti polovice zásoby vody, která by byla proudila korytem, kdyby se byla voda přivedla zpět přímo

před tím místem, kde počíná cizí pozemek; rozhodnutí toto snáší se úplně s naším zákonodárstvím vodním.

5. Povinnosti držitelů břehů.

a) Vlastníci břehů zavázáni jsou za přiměřenou náhradu snášeti, aby k provádění a udržování staveb ochranných, regulačních, nebo jiných staveb vodních volno bylo vstoupiti a používatí břehů k odvážení, přivážení, skládání a přípravě staviva. K návrhu vlastníka břehu může býti politickým úřadem staviteli vyměřena lhůta, do které povinen jest skončiti práci a material odpraviti (§ 50 čes., § 45 bukov., § 30 krajin., § 41 štyrského, § 49 všech ostatních zákonů vodních).

b) Břehy, hráze, koryta a zdymadla, jakož i stavby u řek a v řekách sluší vedle předpisu § 413 o. o. z. prováděti a udržovati v tom stavu, aby se nestala cizím právům nijaká újma a co nejúčinněji zabránilo se povodním.

c) Vedle ustanovení vodních zákonů lze předepsati zvláštní ochranná opatření, pokud se týká, opatření hospodářská co do používání pozemků pobřežních. Vzejde-li spor o vlastnictví nebo požitková práva takovýchto pozemků, vyřídí se pořadem práva, při čemž učiní úřady správní nutná opatření dle práva vodního, pokud se týká, dle zákona lesního (rozh. min. orby ze dne 23. listopadu 1877 č. 9489).

d) Držitelé pozemků dopustiti musí, aby přistáti a upevniti se mohly lodi a vozy na místech úřadem k tomu určených, a po případě vázání jsou za náhradu postoupiti vlastnictví své (§ 8 říš. vod. zák.); úřad jest oprávněn požadovati za náhradu vlastnictví pozemkové za přístaviště lodí a vorů a určiti pak místa k tomu příhodná. Soukromé osoby mohou dle § 9 říš. vod. zák. jen v případech naléhavé tísně přistáti neb skryti se na těchto místech, nemají však práva kdekoli na cizím pozemku přistáti (§ 8). Leč úřadu přiznáno jest právo i jednotlivým soukromým osobám za přiměřenou náhradu vykázati na cizím pozemku místa, kde smí přistáti, splní-li se náležitosti vyvlastnění ve smyslu § 365 o. o. z. (rozh. min. orby ze dne 19. ledna 1877 č. 12 691).

6. Ustanovení práva občanského:

a) Vznikne-li ve středu vody ostrov, jsou vlastníci pozemků pobřežních podél vody se táhnoucích výhradně oprávněni přivlastniti si ostrov rozdělice jej po délce

b) Vznikne-li ostrov v jedné polovině vody, má k němu výlučný nárok vlastník bližšího pobřeží.

c) Ostrovy ve splavných řekách jsou vyhrazeny státu (§ 407 o. o. z.). Na ostrovy uměle vytvořené nevztahuje se tento předpis.

d) Vlastník břehu nenabývá ipso iure vlastnictví k ostrovu (rozh. ze dne 10. února 1857 č. 1092).

e) Vypustí-li se voda nebo rozvede v několik ramen a tím utvoří se ostrovy nebo zaplaví se pozemky, potrvávají prvotní poměry vlastnické v platnosti.

f) O tom, jaké poměry právní vzejdou, opustí-li řeka své koryto, viz svrchu I. č. 5.

g) Vlastníku břehu přináleží půda, kterou voda na břeh v míře nepatrné nanese (§ 411 o. o. z.); přinese-li řeka silou svou na břeh značnou část půdy z cizího pozemku, pozbývá dřívější držitel práva vlastnického

jen pro ten případ, že v době jednoho roku nepřivede svého nároku věčného ku platnosti (§ 412 o. o. z.).

h) Každý držitel pozemku oprávněn jest upevniti břeh svůj proti vlivům vody; než nikdo nesmí podniknouti opatření nebo posázeti břeh stromy tak, že změní se tím tok řeky, nebo způsobí se tím újma plavbě, mlýnům, rybářství nebo jiným cizím právům. Vůbec stavby rázu podobného lze zřídit jen s povolením politického úřadu (§ 413 o. o. z.).

VIII. Ochrana proti vodě.

1. Opatření proti škodlivým účinkům vody.

a) Stavby ochranné a regulační.

aa) Vody veřejné: Především postaráno jest o pravidelný běh vody z veřejných ohledů a v zájmu obecném t. zv. řády policie říční, plavebními a plářskými řády; úkolem státu jest dále pohotově chovati opatření proti škodlivým přítokům veřejných vod. Chtějí-li však poříditi takováto preventivní opatření jiní činitelové než-li stát — ku př. obce, korporace, soukromé osoby, musí vymoci k tomu sobě schválení příslušného politického úřadu; regulační stavby ve veřejných řekách státem prováděné lze za stejné míti s oněmi ochrannými opatřeními, která se podnikají se schválením úřadu příslušného. Uznává-li stát potřebu přikročiti ku stavbám regulačním, které by vyžadovaly za oběť stávající zařízení k používání vody nebo patrně by jimi poklesla a poškozena byla dosavadní práva ku používání vody, dlužno nejprve zavést řízení vyvlastňovací (rozh. ze dne 21. listopadu 1878 č. 367). V případě takovém musí pak stát nahraditi dotyčné osobě pomíjející nebo trvalou škodu. Regulační stavby vodní mají zejména za účel v dobrém stavu udržovati a chrániti břehy a hráze, opravovati koryta řek, podporovati plářství a plavbu atd.

bb) Při vodách soukromých potřebí jest schválení úředního jen tehdy, dotýkají-li se tyto stavby cizích práv nebo vlastností, toku a výše vody v řekách veřejných. Jinak může majitel vody soukromé zcela po vůli své prováděti stavby regulační, ač nejsou-li to stavby spadající pod ustanovení řádu stavebního, ježto by pak bylo nutno vyžádati si k nim konsensu úřadu stavebního.

cc) Dále nařizují zákony vodní, aby hráze pobřežní, koryta, nádržky a stavby vodní v tekoucích vodách ve shodě s § 413 o. o. z. byly prováděny a chráněny v tom způsobu, aby nebyly na újmu cizím právům a by co nejúčinněji zabránily povodním. Škodlivost nebo prospěch a dle toho přípustnost nebo nepřípustnost stavby vodní nesmí se však posuzovati jen dle účinků, které postihují při normálním stavu vody zájmy veřejné nebo práva třetích osob; naopak sluší při každé stavbě vodní zřetí míti k různým poměrům ve stavu vody dle nabytých zkušeností a k možným účinkům projektované stavby v tom způsobu, že by ohroženého opravňovaly k odporu toliko újmy dostavující se při změně stavu vody jen jako následek dotyčné stavby (rozh. ze dne 3. července 1885 č. 2647).

dd) Pokud nemá nikdo jiný právoplatného závazku, povinni jsou předkem vlastníci ohrožených nebo poškozených pozemků a staveb zřizovati a v dobrém stavu udržovati opatření a stavby na ochranu břehů, pozemků, budov, silnic, železnic, a jinakých zařízení na proudech, řekách a potocích proti zhoubným účinkům vody a k odčinění způsobené škody (srv. § 45 z. z. vod. pro Čechy, § 41 z. z. vod. pro Bukovinu, § 26 z. z.

vod. pro Krajinu, § 42 z. z. vod. pro Dol. Rakousy, § 40 z. z. vod. pro Štýrsko a § 44 z. z. vod. pro ostatní země předlitavské).

b) Udržování a čištění kanálů a umělých stok: Čištěním vody rozumějí se všechny práce potřebné k odstranění překážek, které zamezují pravidelný tok vody; sem náleží vybírání kalu, drnu, písku a jinakého nánosů. Umělými stokami rozuměti jest předkem mlýnské stoky (vantroky), jež nejsou povinni udržovati držitelé břehů, nýbrž vlastníci staveb vodních, pokud někdo jiný po právu k tomu vázán není. Zda jistý proud jest stokou umělou či vodou přirozenou, sluší posuzovati jednak dle technických důvodů odborníků, kteří prozkoumali polohu i povahu toku, jednak rozhodnými jsou průvody o způsobu zřízení takového proudu (rozh. min. orby ze dne 27. prosince 1877 č. 10623). K čištění umělých stok vyhledává se úřední povolení, jsou-li tím nějak dotčena cizí práva, nebo povaha, tok anebo výše vody v řekách veřejných; jinak úředního povolení potřeby není (rozh. min. vnitřní ze dne 1. května 1875 č. 3926).

Čistiti a udržovati stavby v dobrém stavu povinen jest vlastník stavby, nikoli tedy vlastník pozemku, leč by byl sám též vlastníkem stavby. Nelze-li zjistiti vlastníka, postihuje vzpomenutý závazek toho, kdo oprávněn jest používati stavby vodní (viz Randovo »Právo vodní«).

c) Co do udržování staveb vodních platí totéž, co řečeno bylo o kanálech a umělých stokách; v první řadě zavázanou osobou jest vlastník stavby, nelze-li ho vypátrati, přechází závazek tento na osoby, které staveb používají, pokud se týká, jsou faktickými držiteli jejich. Náklady s udržováním staveb spojené rozdělí se dle poměru užítku mezi účastníky, ač-li po právu není základem dotčených nákladů rozdělení jiné. K takovýmto vodním stavbám počítají se zvláště zařízení zavodňovací (viz dotýčný článek), zdymadla, stroje hnací, jezy, kanály (jimiž voda přitéká nebo se odvádí) atd., v dalším slova smyslu však sem náležejí i hráze, mosty a stavby na odvrácení zhoubných účinků vody (rozh. min. orby ze dne 13. února 1879 č. 243). Při udržování staveb vodních platí všeobecná zásada, že se jimi nesmí ohrožovati ani práva třetích osob ani zájmy veřejné.

d) Opatření na ochranu břehů, pozemků, silnic a železnic jsou úkolem těch, kdož vlastníky jsou ohrožených nebo poškozených nemovitostí a nikoli tedy držitelů břehů ani těch, kdož staveb vodních používají; opatření ta týkají se — jak nařizují zemské vodní zákony — »staveb na proudech, řekách a potocích.« Sem počítati jest všechna zařízení, jimiž upevňují se břehy, provádějí hráze pobřežní, čistí řečiště, mírní svah příkrých břehů atd., dále vyklizování ledu z vody, pokud se opatřením tímto chrániti mají mosty; k vyklizení ledu jsou povinni vlastníci dotýčných mostů, po případě lze na jich účet dáti vyklidit led, nechťejí-li sami tak učiniti (rozh. min. orby ze dne 29. ledna 1881 č. 13528). Zákon nezamýšlí však dotýčným vlastníkům ukládati závazku v přesném slova smyslu, nýbrž označuje jen za věc jim příslušející pečovati o tato ochranná opatření, avšak jen potud, pokud se jimi brániti má zhoubným účinkům vody; závazek však pro ně vzchází, jakmile jich stavby vodní ohrožují vlastnictví třetích osob nebo jeví škodlivé účinky na tok vody (rozh. ze dne 30. prosince 1882 č. 2372). Právní následky omeškání osob k ochranným opatřením zavázaných netýkají se oněch osob, jimž zákon propůjčuje právo prováděti opatření taková, nýbrž následky dotčené postihují ty, kdož dle smlouvy jsou k tomu povinni; otáleželi-li tyto

osoby s potřebnými opatřeními, mohou k nim přikročiti na jich účet ti, kdož jsou ohroženi nedbalostí jejich (zejména pokud jde o odvodnění, ochranné stavby atd.). Úřady správní mají sice právo přidržeti k podobným pracím osoby zavázané; provedl-li práce ty však bez příkazu místo zavázaných osob někdo jiný, má o náhradě nákladu tohoto rozhodnouti civilní soudce vedle ustanovení §§ 1035, 1040 a 1041 o. o. z. (rozh. ze dne 21. ledna 1880 č. 75).

e) Regulace řek jest mocným činitelem k odvrácení nebezpečí živlu vodního. Potřeba regulace řek jest obecným zájmem, ježto co rok povodněmi zpustošeno bývá mnoho obcí a pozemků jich; předkem povolána jsou vodní společenstva (viz čl. Společenstva vodní) pečovati o hojnost takovýchto staveb. Zákonodárství zemskému vyhraženo jest právo stanoviti, pokud obce a země účastníci se mají takovýchto regulačních prací zálohami a příspěvky (subvencemi). Nicméně i povinností státu jest jistou částí přispěti při větších řekách (jako na př. při regulaci Labe) ze státních prostředků na regulační práce, které mají pro obecné blaho význam nade vší pochybnost vynikající. Ze všech korunních zemí nejživější činnost co do regulace řek osvědčila doposud zákonodárství dolnorakouské a štýrské.

2. Vynutitelná práva pro stavby vodní konané v zájmu veřejném vypočítává § 48 z. zák. vodních (§ 49 z. z. vodního pro Čechy, § 44 z. z. vod. pro Bukovinu, § 29 z. z. vod. pro Krajinu, § 43 z. z. vod. pro Štýrsko); jsou pak to:

a) právo k vyvlastnění pozemků (viz čl. »Expropriace v právu vodním«);

b) právo zřizovati vodovody a kanály;

c) právo žádati za přiměřenou náhradu na vlastních pozemcích potřebný materiál na stavbu k ochraně jich pozemků; za veřejné zájmy sluší pokládati ve smyslu § 48 též důležité národohospodářské zájmy (rozh. min. orby ze dne 10. října 1877 č. 9108). Postoupením půdy jest též — jakkoli se o tom § 48 nezmiňuje — po případě i nucený převod soukromých vod i práv k používání vody, ježto namnoze jsou nerozdílnou částí nebo příslušenstvím postupovaných nemovitostí a nemělo by smyslu vyvlastňovati stroje hnací bez potřebné a příslušné síly vodní. Podobně lze nalézt, že zřizují se nebo pomíjejí jisté služebnosti za podmínek § 48, ovšem za přiměřenou náhradu (rozh. min. orby ze dne 3. června 1881 č. 5182).

3. Povinnosti při nebezpečí povodně.

K okamžitému zamezení nebezpečí povodně jsou sousední obce povinny poskytnouti potřebnou pomoc.

a) Jako nebezpečí povodně vytýkají zemské vodní zákony zejména prolomení břehů a hrází a povodně v užším slova smyslu.

b) Zákonnými podmínkami dotčené pomoci jsou: značné nebezpečí a zakročení politického úřadu, kde není sídlo úřadu politického, žádost představeného ohrožené obce; představení obce jsou též povinni o hrožícím nebezpečí povodně bez prodlení zpravit příslušný politický úřad; ku přispění povinny jsou obce sousední, tudíž nejen obce ležící v obvodu inundačním; pomoc dotčená záleží v dodání potahů, materiálu, náčiní, v provedení potřebných ochranných zařízení a prací atd., avšak vše to za přiměřenou náhradu, jejíž výši stanoviti má politický úřad a k níž povinny

jsou obce, jimž se pomoc poskytla. Poškodí-li se cizí vlastnictví prováděním opatření na odvrácení nebezpečí povodně, nemůže vlastník žádati za náhradu škody, došlo-li k opatřením oněm na podnět vlastníka samého (rozh. min. vnitra ze dne 28. ledna 1872 č. 14516).

4. Opatření proti škodlivým účinkům horských vod (zák. ze dne 30. června 1884 č. 117 ř. z.).

a) Polem pracovním jest onen obvod, k němuž se tato opatření odnášejí, a jenž stanoví se od případu k případu; pro toto pole pracovní naříditi lze všechny stavby a opatření, kterých nezbytně jest potřebí dle daných poměrů k úspěšnému zajištění neškodného odvedení horské vody (bystřin).

b) Povinnosti vlastníků v obvodu pole pracovního: Cestou vyvlastnění mohou být vlastníci tito přidržáni:

aa) aby postoupili pozemky své,

bb) aby dovolili přivážeti, skládati a připravovati na nich materiál, a zbudovati přístřeší pro správu stavby a dělnictvo,

cc) aby přenechali za přiměřenou náhradu potřebný materiál; náhradu tuto dáti dlužno též za postup pozemkových parcel a užitkových práv třetích osob.

c) Pro řízení vyvlastňovací platí v celku všeobecné zásady vyvlastnění vůbec.

d) Nemá-li místa vyvlastnění, musí držitel pozemku dopustiti, aby potřebná opatření se provedla (příkopy, odvodňovací zařízení, zalesnění atd.). Klesne-li pak tím trvale čistý výnos pozemku nebo ujde zisk nějaký, poskytnouti dlužno za to přiměřenou náhradu.

e) Podnikateli opatření k neškodnému odvádění horské vody mohou býti: státní správa, účastněné země, okresy, obce a jiné osobnosti jednotlivě nebo společně.

f) Příslušnost a řízení:

aa) Ministerstvo orby rozhoduje ve srozumění se účastněnými ministerstvy na základě všeobecného projektu o veřejné prospěšnosti dotyčného podniku.

bb) Politický úřad okresní příslušným jest zaváděti komisionelní šetření s interestenty, pokud jde o předložený projekt, o sepsání protokolu o činěných námitkách, o smírné vyřízení jich, šetření u přítomnosti znalců, a pokud jde o nároky náhradní.

cc) Zemská vláda rozhoduje pak na základě ústně konaného šetření ad *b)* vylíčeného a na základě jednacího protokolu o projektu vůbec a o jeho jednotlivých částech, pokud se týká, o vyvlastnění a o potřebných opatřeních a konečně o nárocích náhradních. Z rozhodnutí vlády zemské možno se (do 14 dní) odvolati k ministerstvu orby, které pak rozhoduje s platností konečnou ve shodě s jinými ministry, jichž oboru působnosti se předmět dotýká.

dd) Do 30 dnů počítaje od doručení rozhodnutí lze žádati o vyměření náhrady u onoho okresního soudu, v jehož obvodu leží dotyčný předmět.

ee) O vyvlastnění materiálu při takovýchto nových opatřeních rozhoduje ihned v I. instanci okresní politický úřad, v druhé a poslední instanci pak politická vláda zemská; soudu vyhraženo jest stanoviti výši odškodnění.

g) Ustanovení trestní:

Na poškození staveb a zařízení k odtoku vody nebo jiných částí pole pracovního, dále na přestoupení předpisů o používání pozemků a přenášení plodů přísluší politickému úřadu vyměřiti peněžitou pokutu od 5 do 200 zl. nebo trest vězení od 1—40 dní, ač-li nemá průchodu již všeobecný zákon trestní; vedle toho může býti nalezeno, že mají úplně nebo z části propadnouti výrobky neprávem získané nebo přinešené. Při přestupcích, kde způsobena jest značná škoda, lze zvýšiti peněžitou pokutu až do 500 zl. a trest vězení až na 3 měsíce a spolu naléztí možno, že mají nejen propadnouti zmíněné výrobky, nýbrž i odňato býti právo k jich dodávání. Peněžitých pokut a propadlých výrobků, pokud se týká, ceny za ně stržené užiti jest k vydržování dotyčných staveb a do té doby dáti ku správě politickému úřadu.

h) Z e m s k é k o m i s e :

Ministr orby může ve srozumění s ministrem vnitra úřední úkony přikázané v cit. zákonu politickým úřadům okresním a zemským počítaje v to právo rozhodování, vyjímaje však trestní a výkonnou pravomoc, svěřiti zvláštním místním resp. zemským komisím a upravití jich činnost cestou nařizovací. Zemskou komisi lze zřídit i k tomu cíli, aby vyšetřila místa, kde jsou nutnými nebo žádoucími podniky v duchu cit. zákona, a aby učinila příhodné kroky v té věci u státní správy, u země nebo jiných účastníků. Komise takováto má se vůbec k naznačenému účelu povolati, usnese-li se na tom sněm a povolí k tomu potřebné prostředky, nebo mají-li se provésti značné nebo důležité podniky podobného rázu.

Do komisí zemských povolávají se :

- aa) administrativní a technické orgány státní správy;
- bb) delegáti zemského výboru;
- cc) delegáti rady zemědělské; kde jich není, delegáti spolků hospodářských a lesnických.

Předsedou zemské komise jest správce země nebo zástupce jeho ustanovený státní správou.

dd) Dotýká-li se v nějakém směru podnik některé dráhy, přináleží ministru železnic vyslati do zemské komise zástupce svého.

Zemské komise sestupují se od případu k případu k vyzvání správce vlády zemské.

Řízení audienční bylo urychlené řízení, jež platilo pouze pro Tyrolsko s Vorarlberskem a jež usnadňovalo dobývání pohledávek 21 zl. nepřevyšujících.

1. Řízení záleželo v tom, že na základě protokolu soudního bez předchozí žaloby sepsaného, k jehož sepsání se dostaví k soudu věřitel i dlužník, dlužník dluh doznal a zaplacení jeho přislíbil.

2. Řízení exekuční:

a) Soudce povolil, když shledal žádost exekuční odůvodněnou, výměrem zájem a odhad pak i prodej označených movitostí dlužníkových. Prodej se však povolil k žádosti věřitelově, když dlužník věřitele neuspokojil ve 14 dnech po dni zájmu a odhadu;

b) odhad předsevzal jen jeden přísežný znalec;

c) dlužník mohl ústně nebo písemně žádati za prodej hned po zájmu a odhadu;